

УДК 336.763.264

БОЛДИРСЬВ О.О.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені В.Гетьмана»

ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ОБСЯГИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ

Викладено та проаналізовано вплив іноземного капіталу на банківську діяльність України. Висвітлені різні аспекти розвитку банківської системи України. Вказані деякі внутрішні та зовнішні чинники появи фінансової кризи.

Ключові слова: іноземний капітал, дочірній банк, контрольний пакет акцій, капітал, кризові явища, міжнародний фінансовий ринок.

Визначальною подією розвитку банківської системи стало стрімке входження іноземного капіталу на вітчизняний банківський ринок, що розпочалося в 2005 році і справило неабиякий вплив на міське будівництво. Експансія іноземних банків стала проявом загальних глобалізаційних процесів, які активізувалися в двадцять першому столітті. В попередніх періодах присутність іноземного капіталу в національному банківському секторі була помірною. До початку активного входження іноземних банків на вітчизняний ринок частка іноземного капіталу в статутному капіталі банківської системи становила 11,2 % (станом на 01.06.2005). Станом на 01.01.2006 найбільші частки в загальній сумі інвестованого іноземного банківського капіталу належали банкам Австрії (21,2 %), Росії (18,4 %), Польщі (8,8 %) та Нідерландів (8,3 %). Після купівлі "Райффайзенбанком - Україна" одного з найбільших вітчизняних банків АППБ "Аваль" частка іноземного капіталу в статутному капіталі банківської системи зросла до 19,5 %.

Зауважимо, що у вітчизняній практиці до 2005 року існували обмеження видів комерційної присутності іноземних банків, зокрема було заборонено відкривати філії іноземних банків. За умов заборони на відкриття філій до основних способів входження іноземного банківського капіталу у національні банківські системи належать такі як створення дочірніх банків, придбання контрольних або міноритарних пакетів акцій. Відтак, основними методами входження іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор була купівля контрольного пакету акцій (як правило до 90 %) або портфельна купівля акцій (10 – 25 %). За першим варіантом були придбані банки «Ажіо», АППБ «Аваль», «НРБ-Україна», АКБ «Мрія», Укрсоцбанк, «Індексбанк», за другим відбулася купівля 10 % акцій банку «Форум», 20 % «Мегабанку». Але були й інші

варіанти: 51 % капіталу «УкрСиббанку» було продано BNP Paribas та майже 27 % статутного капіталу ВАбанку – ФПГ Kardan.

Із прийняттям Верховною Радою України 16.11.2006 р. змін до закону „Про банки і банківську діяльність” іноземним банкам було надано право відкривати свої філії на території України. Тому четвертий етап характеризується відкритістю банківської системи для створення філій іноземних банків. Зміни в законодавстві стимулювали активізацію входження іноземного капіталу, зокрема лише протягом 2007 року частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків зросла з 27,6% до 35%. За сім років (2001-2007рр.) кількість банків з іноземним капіталом зросла на 90,5%, тоді як загальна кількість банків збільшилася лише на 13,8% (табл.1).

Таблиця 1

**Іноземний капітал в банківській системі України:
динаміка 2001-08 років***

Показник / роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість діючих банків	152	157	158	160	165	170	175	184	182	176
Із них з іноземним капіталом	21	20	19	19	23	35	47	53	51	55
В т.ч. зі 100% іноземним капіталом	6	7	7	7	9	13	17	17	18	20
Частка іноземного капіталу в статутном у капіталі банків, %	12,5	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6	35,0	36,7	35,8	40,6

* Складено за: [Вісник НБУ або офіційний сайт НБУ], станом на початок року

Високими темпами зростала кількість банків із 100% іноземним

капіталом, зокрема за період 2001-2008р. їх кількість зростає втричі. В статутному капіталі банків частка іноземного капіталу зростає на 120,8%. Все це свідчить, що в Україні немає суттєвих законодавчих бар'єрів входження іноземного капіталу в національну банківську сферу. Напередодні фінансової кризи в Україні діяло 47 банків з іноземним капіталом із 198 зареєстрованих, у тому числі 17 – зі 100% іноземним капіталом (станом на 1.01.2008 року).

Наведені дані свідчать, що іноземний капітал дедалі глибше проникає в банківську систему України, а його роль постійно зростає. Разом з тим стає очевидним, що підвищення частки іноземного капіталу неоднозначно впливає на розвиток банківської системи в цілому. Питання допустимої частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків, що працюють на Україні, дуже важливе в умовах становлення вітчизняної банківської системи. Про неоднозначність питання діяльності іноземних банків свідчить і світова практика, зокрема наявність обмежень щодо діяльності філій іноземних банків практично у всіх країнах. Так, Росія дотримується досить жорсткого курсу на заборону діяльності іноземних філій, вважаючи, що вони повинні функціонувати виключно як дочірні банки, тобто як окремі юридичні особи. Для нашої держави, звичайно, важливим є досвід сусідніх країн, зокрема Польщі, Чехії та Угорщини, де іноземний капітал збільшив свою присутність за останнє десятиліття майже в сім разів. Типовим прикладом неконтрольованого приходу іноземного капіталу в банківський сектор та неспроможності національних банків витримати конкуренцію стали Польща та Угорщина, де понад 90% банківського капіталу контролюється іноземними інвесторами. Загалом, в літературі висловлюються різні погляди на частку присутності іноземного капіталу у банківському секторі, але найчастіше обґрунтовується позиція щодо обмеження цієї частки на рівні 40%.

Як зазначив академік В.М.Геєць у 2007 році, «присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Водночас слід зважити на низку фінансових ризиків, пов'язаних зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу. Вони можуть призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливого посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, імовірного відпливу фінансових ресурсів». Згодом названі загрози реалізувалися під час світової фінансової кризи.

В Україні з приходом іноземного капіталу обсяги операцій на міжбанківському ринку значно зросли. Так, якщо в 2001-2007 рр. частка міжбанківських кредитів в ресурсній базі банків стабільно становила близько

14%, то на початок 2008 р. цей показник зріс удвічі - до 28%. Вітчизняні банки почали досить активно використовувати це джерело запозичення коштів, різко нарощуючи свої кредитні портфелі. Це спровокувало появу значних розривів між строками залучення пасивів і розміщення активів, а отже появу великих ризиків, і насамперед ризику незбалансованої ліквідності та процентного ризику. З початком світової кризи іноземні банки різко вивели свої капітали з українського ринку, що в короткі терміни підірвало ліквідність банків і спровокувало кризу в банківській системі України, яка вибухнула наприкінці 2008 року.

До суттєвих чинників кризи слід віднести зростаючу залежність України від міжнародної економіки і світової фінансової системи. Саме це, на думку професора О.Дзюблюка, стало ключовою причиною поширення кризових явищ на національне господарство загалом і його фінансовий сектор зокрема. Адже зовнішньоекономічний оборот країни, порівняний за обсягами з величиною ВВП, у 2008 році становив 101.3% від останнього (сума експорту й імпорту товарів і послуг). А це об'єктивно спричиняє дію низки передавальних каналів, якими світова фінансова криза поширюється і на національне господарство".

Таким чином, до наростання кризових явищ призвели не лише внутрішні, а й зовнішні чинники. Рецесія економік розвинутих держав, криза ліквідності у світовій фінансовій системі та втрата довіри інвесторів до України потягли за собою відплив інвестицій з України. Інвестори обмежили операції з країнами, ринки яких формуються. Це негативно вплинуло на баланси вітчизняних банків.

До зовнішніх чинників кризи слід також віднести прискорення глобалізаційних процесів, які в нашій країні проявилися, насамперед, через експансію іноземного капіталу в банківський сектор. Як відомо, "...глобалізація нарівні з позитивними ефектами для світового господарства, пов'язаними з розширенням можливостей зовнішнього фінансування національних економік, містить у собі також значну небезпеку дестабілізації, котра загрожує передусім країнам із недостатнім рівнем формування ринкових відносин. Характерними особливостями цих країн є те, що вони: а) вкрай залежні від зовнішнього фінансування; б) мають порівняно невеликі обсяги валютних резервів; в) не володіють значним досвідом макроекономічного регулювання. Незважаючи на це, економічна політика дедалі більшої кількості таких країн, до яких належить і Україна, за останні роки орієнтувалася на вільне переміщення капіталу, до чого спонукав світовий інтеграційний процес та інтенсивне формування міжнародних фінансових ринків».

Сукупна дія зовнішніх і внутрішніх чинників спричинила до рекордних збитків, зафіксованих у балансах банків – 38 450 млн.грн станом на 01.01.2010

р. З огляду на різке погіршення якості кредитного портфеля, вітчизняні банки були змушені у 2009 р. істотно збільшити резерви за активними операціями, насамперед кредитними, що поглинуло практично весь їхній прибуток. Так, на 01.01.2009 р. резерви під активні операції становили 48409 млн.грн., тоді як 01.01.2010р. – вже 122 433 млн.грн, тобто банки були вимушені збільшити резерви майже втричі. Загалом криза 2008 року стала найтяжчим випробуванням для банківської системи України за весь період її існування.

Фінансово-економічна криза 2008 року була першою дійсно глобальною кризою і, розпочавшись з іпотечною ринку США, торкнулася практично всіх країн світу. Криза 2008 року – це фінансова криза. Іпотека була лише приводом, найвужчим місцем фінансового ринку. Фінансова криза була неминуча. За відсутності відповідних дій вона трансформується в економічну кризу (що, власне, й почалося). Втягнення в кризу України, Росії, інших країн колишнього СРСР також було неминуче. Поряд з цим слід підкреслити, що уряди країн по-різному реагували на кризові явища. Наприклад, «опинившись в лещатах серйозної кризи, США не стали на шлях відмови від своєї соціально-економічної системи, а зберегли і здійснили її модернізацію з метою кращого пристосування до ситуації».

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок про те, що характерною особливістю банківської системи України є суттєвий вплив іноземного капіталу на банківську діяльність. Транснаціональна банківська інтеграція, з одного боку, призводить до консолідації і переплетіння національних ринків банківських послуг, появи нових формальних і неформальних інституційних форм на регіональному і міжнародному рівнях, а з іншого - означає домінування міжнародних інститутів над національними. В умовах фінансової глобалізації спостерігається прагнення до посилення сфер контролю за національними банками за рахунок заснування міжнародних банківських інститутів, що веде до загострення конкуренції для українських банків. Використання нових технологій і глобалізаційних процесів призводить до формування конфігурації банківської системи з незвичними з традиційного погляду контурами, вона стає все більш віртуальною, денаціоналізованою і детериторизованою, представленою сукупністю фінансових систем різного типу (приватних, національних, регіональних, міжнародних), між якими відбувається поділ сфер впливу, причому не завжди в національних інтересах.

Усе це не може не впливати на об'єкти і структуру інвестицій у сферу містобудування.

Література:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121- III (зі змінами та доповненнями).
2. Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика вперіод кризових явищ на світових фінансових ринках // Вісник НБУ. – 2009. - №5. –с.22 – стр.30
3. www.bank.gov.ua.
4. www.aub.com.ua.
5. www.pib.com.ua.
6. www.ukrstat.gov.ua.
7. Теория капитала и экономического роста: Учеб. пособие / Под ред. С. С. Дзарасова. -М:Изд-во МГУ, 2004 – стр.32.

Аннотация

В статье изложено и проанализировано влияние иностранного капитала на банковскую деятельность Украины. Освещены разные аспекты развития банковской системы Украины. Указаны некоторые внутренние и внешние факторы появления финансового кризиса.

Ключевые слова: иностранный капитал, дочерний банк, контрольный пакет акций, капитал, кризисные явления, международный финансовый рынок.

Annotation

In the article influence of foreign capital is expounded and analysed on bank activity of Ukraine. There are indicated different aspects of development of the banking system of Ukraine. Some internal and external factors of appearance of financial crisis are indicated.

Key words: foreign capital, dochirniy bank, controlling interest (actions), capital, crisis phenomena, international financial market.